

CIVIL
ETIKAI
KÓDEX

A cselekvésében kibontakozó ember nem önmagában áll. Lenyomatot hagy a világban, azokban a közösségekben, amelyekkel kapcsolatba kerül.

Mivel minden ember sajátosan, szocializációjának megfelelően értelmezi a világot, szükség van olyan szabályok megalkotására, amelyek működőképessé teszik a közösségeket. Lehet megannyi, jóra törekvő ember, akik közösen kívánják megélni társadalmi felelősségüket, céljaikat, ám ezt csak akkor érhetik el, ha megvannak a közösség működésérőgzőtő alapszabályok.

A törvények – az állam közhatalmi erejével kikényszeríthető normák – nem alkalmasak arra, hogy minden szervezet sajátos tevékenységének megfelelő feltételrendszert közvetítsenek. Ezeket a belső, az erkölcs erejével kikényszeríthető elvárásokat nekik maguknak kell megállapítaniuk.

Az állam a civilek számára is „csupán” támogató működési környezetet teremthet, az

1. átláthatóságot,
2. a bizalmat és
3. a hitelességet

minden szervezetnek magának kell kialakítania és megőriznie. (Folyt. a hátoldalon.)

1900
MAY 1

CIVIL
ETIKAI KÓDEX

© Dr. Papp Miklós, Dr. Bencze Izabella,
Dr. Bodó Barna, Dr. Fricz Tamás, 2012
ISBN 978-80-89286-89-8

Dr. Bodó Barna

CIVILEK KISEBBSÉGBEN

„Egy olyan nép, melyben az egyének elveszítenék annak lehetőségét, hogy önállóan hajtsanak végre nagy dolgokat, s ugyanakkor a közös fáradozás képességére sem tudnak szert tenni, csakhamar a barbárságba hullik vissza.”

Alexis de Tocqueville: *A demokrácia Amerikában*

Fontos és a szakirodalomban is alig tárgyalt kérdés, hogy a kisebbségben élő nemzeti közösségek civil szférája és a saját államisággal rendelkező nemzetek civil szférája között léteznek-e különbségek? Ha Tocqueville mottóként idézett állítását vesszük alapul, aki szerint a polgári társulások – a civil szféra – elsődleges szerepe a „civilizáció megtartása”, akkor alighanem nemmel válaszolunk a fenti kérdésre. De ha kibontjuk, tovább gondoljuk, miben különbözik a nemzeti és a kisebbségi civil társadalom, illetve azt, hogy mit jelöl, illetve miként változik meg kisebbségi környezetben a civilizáció megtartása kitétel, akkor véleményünk minden bizonnyal megváltozik.

Civil

Ki a civil? A civil a hivatalinak, vagyis a valamilyen előírt viselkedésformának az ellentéte: civil az, aki ön-maga lehet, akit nem utasítanak, nem rendelkeznek vele. Teszi, mert szereti és van rá ideje, valamint ereje. Egyesek ekként szűkítenek: ki az igazi civil? Erre a kérdésre könnyebb metaforával válaszolni: az igazi civil úgy van a politikával, a közösség szolgálatával, ahogyan Bolyai János viszonyult a matematikához – ő a matematikáért élt, de nem a matematikából. Az igazi civil azért vállal szolgálatot, mert adni akar, cselekedni kíván másokért, egy cél érdekében. És ekként megjelölhető a civilség első, meghatározó jellemzője: az önkéntesség.

A civil szférát illetően meghatározások és értelmezések sorát lehet idézni. Charles Taylor értelmezése eltérő szinteket különít el. Alapfokon a civil szféra függetlenséget, éspedig önkéntességre alapuló szervezeteknek az állammal szembeni függetlenségét jelenti. A második szint bizonyos összehangoltságot jelent: ha ezek a szervezetek képesek a folyamatos együttműködésre, önnön tevékenységük irányítására, akkor már civil társadalomról beszélhetünk. A harmadik szint az eredményességre utal, ez Taylornál azt jelenti, hogy civil társadalomról akkor beszélhetünk igazán, ha a civil egyesületek összessége képes befolyásolni az állam politikáját.¹ Taylor szerint a civil társadalom mibenlé-tének, elfogadott értelmezésének nagy a jelentősége

¹ TAYLOR, Charles, *Invoking Civil Society*. In: GODDIN, Robert E. - PETTIT, Philip, *Contemporary Political Philosophy*. Canberra, Australian National University, 1998.

a szabad társadalomról alkotott jövőképünket illetően. Meghatározza azt a módot, ahogyan a polgár a politikához viszonyul. Ezért állíthatja Michael Walzer azt, hogy a civil társadalom aktív, elkötelezett állampolgárookra épül, akik kiveszik a részüket az állam, a gazdaság, a nemzeti és más közösségek vagy akár az egyház ügyeinek intézéséből.²

A civil tehát saját akaratából és önnön erőforrásaira támaszkodva szolgálja a közösséget. Teszi ezt azért, mert a közösséghez való tartozás egyik alapvető emberi igényünk: a közösséghez tartozó ember védelmet talál és biztonságban érzi magát, gondjait, problémáit könnyebben orvosolja. Önkifejezése, identitása az általa vállalt értékek mentén mutatkozik meg a csoportban. Továbbá erősödik társai által, és nem utolsósorban idejét is a számára legkedvezőbb módon töltheti. Ezért a civil társat keres: olyanokkal társul, akik hasonló módon viszonyulnak a közösséghez, akikkel értékrendjük hasonló. A társulás, az egyesülés indoka és formája amilyen régi időre nyúlik vissza, éppen annyira sokféle. Például a középkori lovagrendek a szentföldi hadjáratok idején azzal a céllal jöttek létre, hogy a zarándokokat megvédjék. A középkori céhek működése is sok szempontból hasonlítható a mai egyesületi tevékenységhez: az érdekvédelem mellett közfeladatokat – tűzoltás, rendfenntartás, szociális gondoskodás – is vállaltak. Ami a Mária Terézia korában és az őt követő uralkodók idején létrehozott alapítványokat, egyesületeket illeti, ezek céljaikat ille-

² WALZER, Michael, A civil társadalom fogalma, *Korunk* 1995/11.

tően – olvasóegyletek, diáktársaságok – a mai civil szervezetek körébe tartoznának, de szigorú politikai és törvényi ellenőrzés alatt működtek.³ Utolsó példaként egy másfél évszázada folyamatosan működő civil szervezetre utalnék: a Vöröskereszt létrejötté Henry Dunant, svájci üzletember nevéhez köthető, aki 1859-ben – látván a solferinói csataterén a rengeteg sérültet és sebesültet – a szomszédos falvak lakosaiból segélycsapatot szervezett a sebesültek ellátására. Azóta szabály, hogy a csataterén a sebesültek nem hagyhatók magukra, őket – az ellenségét is – el kell látni. Ennek érdekében jött létre 1863-ban a – ma nemzetközi – Vöröskereszt szervezet.

Kisebbségi

Kisebbségi az, aki nincs többségben.

Tudományosan: általában a társadalmi csoporton belül az a kisebb létszámú csoport, amely valamilyen ismérv révén különbözik a többségtől. Leggyakrabban etnikai, nemzetiségi, nyelvi, vallási kisebbségekről beszélünk.⁴ Az idézett szerzők dolgozatuk elején megállapítják: a kisebbség és a többség kapcsolata általában nem egyértelműen jó vagy rossz. A mindennapi életnek vannak olyan területei, ahol sok konfliktus keletkezik

³ BARTAL Anna Mária, *Nonprofit elméletek, modellek, trendek*, Budapest, Századvég, 2005.

⁴ A. GERGELY András – GELSEI Gergő – GERGELY Vera – HORVÁTH Vera, *Nemzeti és etnikai kisebbségek*, http://vmek.oszk.hu/03400/03477/pdf/6_etnikai.pdf (A letöltés dátuma: 2012. december 28.)

a vélt vagy valós különbségek miatt, és olyanok is, ahol egyáltalán nem adódik ebből probléma. Vannak nemzetiségek, amelyek esetében a szociális kérdések jelentik a konfliktusok forrását, és vannak olyan helyzetek, amikor az identitással kapcsolatos kérdések, az iskola, a kultúra, a kulturális örökség váltanak ki feszültséget kisebbségi, illetve többségi oldalon. Feszültség esetén a kisebbségek diszkriminációt emlegetnek, a többség többnyire a nemzettel szembeni lojalitás hiányát.⁵ A felmerülő konfliktusokat okozhatják a *hatalmi, gazdasági egyenlőtlenségek*. A politikai és a gazdasági hatalom általában összefonódik, és egymást erősíti. Szintén az idézett szerzők állapítják meg, hogy amikor egy országban olyanok élnek, akik igazából külön államban szeretnének élni, tehát *felülről kényszerítették rájuk az államszervezetet*, szinte elkerülhetetlenek az etnikai villongások. Tipikus példája ennek a volt Jugoszlávia, ahol (csak a legnagyobb nemzetiségeket említve) szerbek, horvátok, szlovének, bosnyákok, macedónok, montenegróiak és albánok voltak kénytelenek egy országban élni egészen a pártállami rendszer felbomlásáig.

A kisebbségben élő etnikai közösségekről társadalmi értelemben szoktak igen gyakran szólni-vitatkozni, miközben a kisebbségi társadalom fogalomként sem tisztázott eléggé. Beszélhetünk-e társadalomról abban az

⁵ Nemzet: kétféle felfogásban használt politikai fogalom. 1. Olyan közösség, amelyet a tartós együttélés, a közös történelmi múlt mellett a területi, gazdasági, nyelvi kulturális egység és a kultúrában megnyilvánuló közös lelki sajátosság és értékrend jellemez. 2. Egy ország valamennyi állampolgárának közössége. Az előbbi a német eredetű kultúrnemzet, az utóbbi a francia mintájú államnemzet meghatározása.

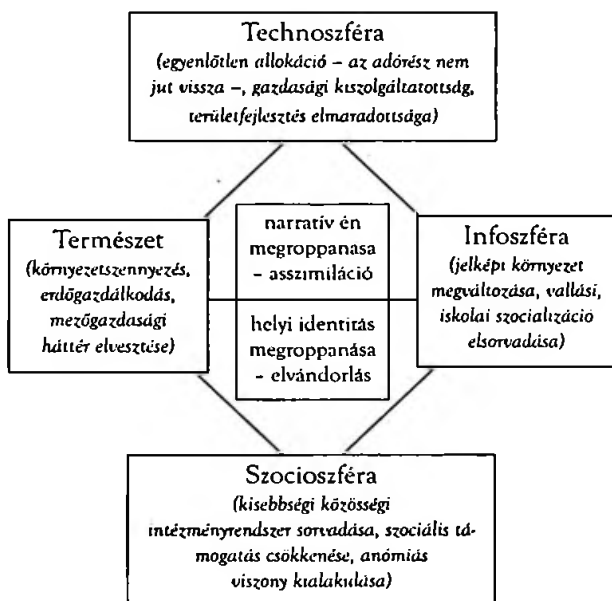
esetben, amikor a „társadalom” meghatározó intézményei bár a közösséget szolgálják, bizonyos értelemben „kapuintézmények”, illetve reprezentálnak. A kapujelleg azt jelenti, hogy bár kisebbségi az iskola vagy a színház, de a többségi társadalom intézményi rendszerének is részét képezi, egyszerre kettős elvárásnak tesz eleget. A reprezentálás pedig arra vonatkozik, hogy a kisebbségi értékek fel- és bemutatását szolgálja különböző – többségi – kontextusokban.

A kisebbségi médiával kapcsolatos észrevétel, hogy közösségével szemben elnéző, sokkal kevésbé kritikus, mint a többségi sajtó.⁶ Az intézményrendszernek nincs meg az a külön mozgáster, amely a nemzeti/többségi intézmények esetében létezik. Ennek okán sérül vagy csökevényes a modernizációs szerepe, nem képes megfelelő módon szolgálni a jelentkező információs és transzfer igényeket. Vagyis a reprezentációs jelleg csökkenti az intézmények modernizációs potenciálját. Ehhez adódnak a kisebbségi közösségek kulturális fenyegetettségi állapotából fakadó, ehhez kötődő stratégiák, amikor jellemző, szinte állandósul a rövid távú tervezés, referenciaként hangsúlyossá válik a múlt.⁷

⁶ A 2000-es évek közepén egy kolozsvári magyar újság riportere egy RMDSZ-közeli alapítvány pénzügyi elszámoltatását követelte lapjában. Nemcsak RMDSZ-aktivisták, hanem „civil” magyarok is nehezményezték, hogy az illető riporter „feljelentett” egy magyar intézményt, román állami ellenőrzést tartott szükségesnek, miközben a román állam „barátságtalan”, „diszkriminatív”, „paternalista” a magyar intézményekkel szemben. Ezen logika szerint, ha az állam barátságtalan, ki kell zárni az ellenőrzést akkor is, amikor az „normális” esetben indokolt volna.

⁷ BIRÓ A. Zoltán, *Stratégiák vagy kényszerpályák? Tanulmányok a romániai magyar társadalomról*, Csíkszereda, Pro-Print, 1998.

A kisebbségre tehát mindenképpen valamilyen korlátozottság jellemző, ezt ábrázolja érzékletesen az alábbi környezeti gúla, amely a kisebbség és környezete közötti hatásvektorokat mutatja be:⁸

Kisebbségi léthelyzetben sérül a különböző (politikai, gazdasági, civil) szférák elkülönülésének az elve. Ennek vannak sokatmondó, pontosabban a kisebbségi léthelyzetet tökéletesen illusztráló példái. A Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) az országban

⁸ LAZÁR Imre, A kisebbségi lét környezeti gúljája, *Magyar Kisebbség* 1998/3-4.

elő magyarság politikai képviselete – a román politikai rendszerben pártként nyilvánul meg. A törvényhozásban képviseli a kisebbségi magyar érdekeket, gyakran kormánykoalíció részese. Nemzetközi szinten is pártként jelenik meg, amennyiben képviselőit bejuttatja az Európai Parlamentbe, illetve nemzetközi pártszövetség tagja. Ugyanakkor jogi bejegyzése, vagyis a román törvények szerint civil egyesület: az egyesületi törvény alapján jegyezték be, amelynek értelmében a civil szférához kellene tartoznia. Ezt az „identitást” bizonyos helyzetekben hivatkozási alapként használja: például amikor a román költségvetésből a kisebbségi nemzeti közösségek számára megítélt pénzügyi eszközöket megkapja, illetve ezeket az alapokat kezeli. De a képlet még ennél is bonyolultabb, ugyanis az RMDSZ 1993-as strukturális reformja a szövetséget a romániai magyar közösség önkormányzataként tételezi, és hosszú éveken át a szervezeti struktúra is az önkormányzati modell alapján épült fel. Bár ezen a téren történtek változások, maga az idea, a közösségi önkormányzat önminősítés a szervezet dokumentumaiban olykor ma is visszaköszön.

Ilyen strukturális tisztázatlanságra nem csupán a politikai csúcson találni példát. Igen sok romániai, erdélyi politikus – polgármester, megyei tanács elnöke – civil „identitással” is rendelkezik. Ha alapítványt jegyeznek (be), az még nem jelenti a civilség elveinek teljes tagadását: egy politikus alapítványt adományozási céllal is létrehozhat, és erre van példa kisebbségi vonatkozásban. De igen gyakoriak a forrásszerző civil egyesületek, ezeket a helyi vezető politikusok politikai célok, céljaik szolgálatába állítják. Bár felismerik a helyzet kettősségét, világos a szerephalmozás, a civil szféra „igazi” sze-

replői ritkán teszik ezt szóvá. Ennek a magyarázata többnyire a kisebbségi lét korlátozottságára, a „minden lehetséges eszközre szükség van” szlogenre vezethető vissza. A helyzet igazi pikantériáját azok az esetek nyújtják, amikor parlamenti képviselő vagy szenátor egy személyben civil szervezetet vezet, gazdasági vállalkozásai vannak, és kereskedelmi médiát is tulajdonol. Ezek a képletek az érdekek olyan kusza szövődményét alakítják ki, amikor a már idézett, Schmitter-féle elvek (kettős függetlenség, kollektív cselekvés, birtoklás kizárása, civilitás) mindegyike sérül.

A kisebbségi léthelyzet gyakran hoz létre kényszermegoldásokat. Ennek jellemző területe a tudomány(os élet). A Lázár-féle gúla jól mutatja, hogy a környezeti tényezők hatására kialakuló folyamatok két fő trendjét az asszimiláció, illetve az elvándorlás jelenti. Mindkettő a közösség létét fenyegeti, az etnikai sorvadás válfajai. Ezeket a jelenségeket vizsgálni kell, tudományos leírás addig szükséges, ameddig a közösségben megvan a kulturális reprodukciós képesség. A pár tízezer fős nemzetiség hosszú távon képtelen megmaradni nyelvében, ugyanis a kisebbségekkel szemben igazi megértést tanúsító országokban is a teljes körű, egyetemi szintre is kiterjedő oktatásra ott van példa, ahol az illető kisebbség lélekszáma eléri a százezres nagyságrendet. Tízezres kisebbség számára egy középfokú tanintézmény, gimnázium fenntartása is problematikus. A magyarság az anyaország közvetlen közelében négy országban is eléri azt a nagyságrendet, amikor az oktatási és kulturális intézményi hálózat teljességére lehet és van igénye. Milyen folyamatok zajlanak ezekben az országokban, létezik-e asszimiláció (természetesen és sajnos: igen),

és azt milyen tényezők befolyásolják elsődlegesen. Ez a vonatkozó kisebbség számára létkérdés, az őt befogadó állam számára nem. Ezért lehet az, hogy a Román Akadémia társadalomtudományi intézeteiben magyar kutatót csak elvétve találunk, és ők sem a kisebbséggel kapcsolatos kérdésekkel foglalkoznak.

Létre kell hozni a kisebbségi léthelyzet kutatóhelyeit – és erre csak civil szervezeti keretben nyílik lehetőség. A jelenség nem új keletű, a Monarchia idején, 1826-ban Pesten alapított Matica Srpska irodalmi és könyvkiadói társaságként jött létre vagyonos szerb kereskedőknek köszönhetően, majd Tököly-Popovics Száva elnöksége alatt alakult át – 1838-ban – tudós társasággá. A szervezet ma is létezik, és a vajdasági szerbség újvidéki „akadémiája” a belgrádi nemzeti akadémia kiegészítéseként, olykor ellentételezéseként. Hasonló módon nevezhető az Erdélyi Múzeum-Egyesület az erdélyi/romániai magyarság (ahogy lehet) akadémiájának. A romániai állami egyetemeken a tanszékek mint a kutatómunka fő műhelyei a legutóbbi időkig⁹ nem nyelvi alapon szerveződtek, emiatt pedig akkor sem lehettek a sajátos kisebbségi kérdések tudományos műhelyei, ha a tanszéken a magyarok voltak túlsúlyban. Kisebbségi léthelyzetben a nemzet számára az állami működtetésű tudományos intézményhálózat olykor kimondottan civil keretekben működik: Erdélyben min-

⁹ A 2011-ben elfogadott oktatási törvény lehetővé teszi nyelvi alapon tanszékek létrehozását a multikulturálisnak nyilvánított egyetemeken (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógy-szerészeti Egyetem, Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem), ennek ellenére a BBTE több karán a magyar tanszék nem jött létre.

den egyetemi karon a magyar oktatók civil háttérin-
tézmenyeket hoztak létre.

A kisebbségi lét peremvidékein, a szórványnak mon-
dott nyelvhatáron az identitás kulturális tartalmait biz-
tosító intézmények kizárólagosan civilek lehetnek, az
önkormányzati fenntartású intézményekben, a helyben
5-10%-os demográfiai súllyal rendelkező kisebbség csak
ünnepek alkalmával, „díszítő” elemként van jelen.¹⁰

Összefoglalva: kisebbségben általában, de főleg szór-
ványban a helyi elitek nem tagolódnak a társadal-
makra jellemző hármass rendszerbe, a kialakult vagy
kialakuló összefonódások pedig a civilitás lényegét
kérdőjelezzik meg.¹¹

Alapvetések

Az etikai kódexek korát éljük. Ha pedig valami
divat, akkor a kimaradó kérdésekkel szembesül. Miért
nincs belül? Miért áll külön? Milyen ellenérvei van-
nak? Minél inkább szabályozott valami, annál kevésbé
működnek a természetes társadalmi reflexek.

Valamikor az emberi kapcsolatok szabályozására ele-
gendő volt a tízparancsolat, pontosabban a Mózes
által átvett kőtáblák közül a második, amely az em-
berek egymás közötti szövetségét jeleníti meg.

¹⁰ A temesvári Bánság Népi Együttes ünnepi programjai mindig tar-
talmaznak magyar, német vagy szerb táncot, ezek bemutatására
a helyi megértés, etnikai tolerancia jegyében kerül sor, de nem szol-
gálják az itt élő magyarok tánckultúrájának az ügyét.

¹¹ BODO Barna szerk., *Szereppróba. Elíttek, szerepek, peremlét*, Temesvár,
Diaszpóra Könyvek, 2002.

Az orvosok hippokratészi esküje alighanem az első szakmai kódex. A gazdasági életben a kódex az adott szellemiség kinyilvánítása,¹² erre építik a vállalati üzletpolitikát, ezt teljesíti ki a közönségkapcsolat.

A civil világ etikai kódexei a civilitás alapelveinek és a közösségi részvétel feltételeinek – az információhoz való jog, a beleszólási jog és a jogorvoslati jog – megvalósulását szolgálják.

A fentiek alapján egyértelmű, hogy a kódexet kidolgozó és elfogadó szervezet az illető struktúra tevékenységét kívánja etikai alapon megerősíteni, és ami esetünkben fontos: kifelé, más intézmények, általában a társadalom számára helyzetét egyértelműsíteni, a vállalt felelősség és az elszámoltathatóság kereteit és körülményeit megjeleníteni.

Világosan megfogalmazhatók és elkülöníthetők a vonatkozó szervezet, intézmény, hivatal esetében a társadalmi szerepek és felelőségek. Csak akkor fogalmazhatók meg világos (alap)elvek, ha sem a szervezeten belül, sem pedig külső kapcsolataiban nincsenek zavaró tényezők. Tisztázottak a szerepek, világosak a működési feltételek.

Abból indulunk ki, hogy a civil szféra mibenléte általánosan tisztázott, valamint a szerepe és a felelősége

¹² Például egy kozmetikai cég esetében: „A L'Oréalnál úgy gondoljuk, hogy mindenki szépségre törekszik. Küldetésünk, hogy segítsük a férfiakat és nőket szerete a világban, hogy valóra váltsák ezt a vágyat, és teljesen megvalósíthassák önmagukat. Ez adja vállalkozásunknak és munkatársaink munkaidejének értelmét és értékét. Büszkék vagyunk munkánkra.” Lásd: http://www.loreal.com/_en/_ww/html/company/pdf/ethics_book_hungarian.pdf (A letöltés dátuma: 2013. január 5.)

vonatkozásában is világosan lehatárolható. Ugyanakkor kisebbségi léthelyzetben már nem érvényes vagy csak korlátozottan érvényes ez a tétel.

Kisebbségi léthelyzetben mit kell szabályozni? A kódexnek a civil szervezetre, ennek működésére és vállalt/vállalható felelősségeire kell vonatkoznia, avagy a civileknek a társadalmi struktúrákba való beágyazódási körülményeit kell egyértelműsíteni? Mert amikor a civil szervezet a nagy társadalmi szerepleosztásban két szférára kiterjedően vállal feladatokat, akkor fellép a klasszikus kettős szereplehetőség, ennek okán az etikai kódex mint keret kiürülhet.

Kisebbségi léthelyzetben mindenekelőtt arra volna szükség, hogy világosan, az összes szereplő bevonásával megtörténjen a vállalható szerepek felmérése és szervezeti visszaigazolása. Ugyanis ha egy civil szervezet tudományos feladatot vállal, akkor az önkéntesség kérdése az elindulás mozzanatán túl átértékelődik. A vállalt feladat közfeladat, amelyet mindenkoron állami, vagyis költségvetési támogatással végeznek. A civil önkéntesség mellé a biztonságos működés igénye párosul, és a sor folytatható. Ha ezek teljesülnek, akkor a szervezet formailag civil – lényegileg viszont már nem az. Az RMDSZ-példa ennél is bonyolultabb, hiszen a „ha akarom civil, ha akarom párt, ha akarom önkormányzat” helyzet azt eredményezi, hogy egy jogi szempontból civil szereplő alakít ki magának állami szerepkört. Költségvetési pénzt kezel, illetve oszt szét civilek között. És ez még nem minden! A 2001-es kolozsvári Civil Fórum konferencián az RMDSZ egyik alelnöke egy dokumentumot köröztetett. Az akkori tervezet javasolta a Civil Társadalom Konzultatív Ta-

nácsának létrehozását, amely a romániai magyar nemzeti közösséget érintő stratégiai és operatív tennivalókat tekintette volna át időszakosan. A Tanács, amelynek az RMDSZ Ügyvezető Elnökségének alelnökei is tagjai lettek volna, konszenzussal kötelező érvényű határozatokat hozott volna! Mindezzel együtt a civil egyeztető tanács és a civil parlament igénye ismételten felmerült.¹³

Külön kérdés tehát a támogatáspolitikai helyzete és jellege. A civil eszmény jegyében – állítja Seligman a civil társadalom eszméjéről írott könyvében – az emberek beláthatóvá kívánják tenni a közéletet. Különböző szerveződések alakításával azt az igényüket jelzik, hogy helyben döntsenek, és ne valamilyen ködbe vesző, távoli államgépezeté legyen az utolsó szó. A civil eszmény feltételezi a hatalmi pólustól független kollektív entitás létét.¹⁴ Mivel a civil tevékenységre jellemző önkéntesség az egyén részéről szakértelem és idő felajánlását jelenti, marad a kérdés: mi lesz azokkal a tevékenységekkel, amelyek ezeken túl is feltételeznek anyagi eszközöket? Kitől és milyen támogatás várható?

A támogatás évszázadokra visszanyúló gyakorlat, bár az idők során jelentős változáson ment át. A filantrópia

¹³ A legutóbbi kezdeményezés ezen a téren a Somai József által javasolt *Romániai Magyar Konvent* (2009). A javaslat felhívásként megjelent a sajtóban, de a kezdeményezést alig pár civil szervezet támogatta. Ennek oka, hogy a Konvent RMDSZ nélkül, valódi civil struktúra kívánt lenni, és a civil szervezetek féltek attól, hogy a román költségvetésből származó alapokat kezelő párt (RMDSZ) zokon veszi lépésüket.

¹⁴ SELIGMAN, Adam B., *A civil társadalom eszméje*, Budapest, Kávé Kiadó, 1997.

alapja az emberszeretet, amely egyoldalú áldozatvállalást jelentett. A mecenatúra – mai szóval szponzoráció – bizonyos célok, ügyek, emberek kiemelt kezelését jelenti. Pártfogást, amelyben jelen van a kölcsönösség és a kiszolgáltatottság. A támogatás, a szubvenció a hatóság által biztosított anyagi eszköz bizonyos feladatok ellátására, amely bizonyos – világos, korrekt – feltételek között nyerhető el. A költségvetésileg előirányzott támogatást dotációnak nevezzük. Ez az eleve biztosított hatósági ellátmány bizonyos célok elérésére, feladatok elvégzésére.

A civilek támogatását illetően általános tétel: a támogatás a támogatónak és a támogatottnak egyaránt fontos. Aki adja – célorientáltan teszi, nyilvánosan megfogalmazott és elfogadott programot teljesít. Aki kapja – rászolgált, korábban bizonyította képességét és megbízhatóságát. Vagyis a támogatás – nem adomány. Nem is jótétemény. És semmiképpen sem lehet az adakozó önkondicionáló gesztusa. A támogatás mindkét fél világosan megfogalmazott és vállalt célja. Ezért szükséges támogatáspolitikáról, támogatáspolitikai alapelvekről, támogatáspolitikai etikai kódexről beszélni. Ezért jelzésértékű, hogy miközben az Európai Unió által biztosított pénz világosan támogatáspolitikai alapelveken kerül az egyes országokba ott a kérdés szinte nincs is napirenden.¹⁵

A támogatáspolitikai a civilek, az állami és a gazdasági kapcsolatának meghatározó eleme. Általános civil kó-

¹⁵ Internetes kereséssel sem a magyar, sem a román támogatáspolitikát illetően nem sikerült elvi jelentőségű – kormányzati – dokumentumra bukkannom.

dexet nem lehet nélkül elképzelni. A támogató kiléte meghatározó. Ha állami vagy önkormányzati, akkor viszonylag könnyen érvényesíthető a fentebb megfogalmazott tétel. Ha viszont párt kerül pénzosztó helyzetbe, akkor politikai árukapcsolás léphet fel. Azt a civilt támogatják, aki a pártot a maga eszközeivel erősíti.¹⁶ A kisebbségi civil etikai kódexnek az ilyen helyzetekre is ki kell terjednie, figyelembe kell vennie a civil identitást. Meg kell tisztulnia a civil szférának, és ez nem csupán a kisebbségben létező elvárás.¹⁷

Létezik-e civil felelősség? Igen a lakonikus válasz, amely viszont további kérdést vet fel. Kinek tartozik felelősséggel a civil? A közösségének – természetesen. Pénzügyileg azoknak, akik támogatják. A kérdés csupán az, hogy a felelősség kapcsán milyen típusú és jellegű dialógus alakul ki – egyáltalán: létezik-e dialógus?¹⁸ Figyelmet érdemlő Sebestény István véleménye, aki szerint a civil tevékenység nehezen megfogható lényege, a civil ethosz a környező társadalmi viszonyok, felbukkanó problémákra adott ösztönös válasz, ilyen-

¹⁶ A romániai magyarság számára biztosított költségvetési forrásokat az RMDSZ által alapított *Communitas* Alapítvány kezeli, osztja szét. Ez évek óta létező gyakorlat. 2012-ben az RMDSZ a támogatottaktól megköveteli – utófinanszírozásról lévén szó –, hogy a projektek lebonyolítása során minden szinten (programfűzer, projekttel kapcsolatos dokumentum, internetes felület) jelölje meg, hogy azt az RMDSZ támogatta. Ekként az a helyzet állt elő, mintha a támogatott civilek pártpenzt kaptak volna: ami nem igaz. És elvben sem fogadható el, hogy civil párttól kapjon közvetlenül támogatást.

¹⁷ GLÖZER Rita, *Civil ethosz és civil identitás*, http://commonline.hu/sites/default/files/COMMONLINE_DOCS/Archivum/civilidentitas_eloadas.pdf (A letöltés dátuma: 2013. január 6.)

¹⁸ Ezt a kérdéseggyüttest járja körül sokatmondóan a *Civil Fórum* című lap 2006/2. száma.

ként az „állami ethosz” ellenpárja. Arra vonatkozik, hogy az egyes szereplők hol és miként keresik a megoldást a közösség elvárásaira, a létező problémákra. Ebben meghatározó, hogy a függetlenség-kiszolgáltatósként skálán a civilek hol helyezkednek el? A teljes függetlenség ugyanis csak elméletileg, illetve elvárás-ként létezik.¹⁹

Ezt a függőséget a kisebbségi civil szervezetek hármastagolásban élik meg. Figyelembe kell venniük az anyaországi finanszírozás szempontjait, nem tekinthetnek el annak az államnak a támogatáspolitikai elvárásaitól, ahol élnek, és ezek mellett, ezeken túl a kisebbségi politikát irányító (párt)szervezet is képes velük szemben elvárásokat megfogalmazni és érvényesíteni.

¹⁹ SEBESTÉNY István, A helyi önkormányzatok és a civil szervezetek együttműködésének dimenziói, Doktori értekezés, <http://www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/sebestenyistvanphd.pdf> (A letöltés dátuma: 2012. január 18.)

Dr. Bodó Barna

1948. július 29-én született Sepsiszentgyörgyön. Tanulmányait a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumban (1955–1966), a Temesvári Tudományegyetem fizika szakán (1967–1972), a Bukaresti Egyetem újságírói posztgraduális képzésén (1973–1974), a Temesvári Nyugati Tudományegyetem közigazgatási jog posztgraduális képzésén (2004–2005), továbbá az ELTE kulturális szakpolitika mesterszakán (2006–2008) végezte. A filozófia doktora (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, 2003).

Jelenleg egyetemi docens a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Nemzetközi Kapcsolatok és Európa Tanulmányok Tanszékén Kolozsvárott, valamint óradó tanár a Babeş-Bolyai Tudományegyetem politikatudományi szakának magyar tagozatán, a Nyugati Tudományegyetem Európa tanulmányok szakának német tagozatán és a Szegedi Tudományegyetem Nemzetközi tanulmányok mesteri képzésén. 1996-tól a temesvári Szórvány Alapítvány keretében működő Etnoregionális Kutatócsoport vezetője. Kutatási szakterületei közé tartozik a kisebbségi kérdés (szórványlét), etnikumközi kapcsolatok, regionalizmus, közigazgatás, valamint a civil szféra.

A temesvári Szórvány Alapítvány, illetve a kolozsvári Magyar Civil Szervezetek Erdélyi Szövetségének elnöke, a Civil Egyeztető Tanácskozás (Budapest) alelnöke, a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága (Anyanyelvi Konferencia, Budapest), továbbá a temesvári Interkulturális Intézet elnökségi tagja.

TARTALOM

Előszó	5
Iránymutatás	15
<i>Dr. Papp Miklós: A demokráciának érdeke az erkölcsös ember</i>	25
<i>Dr. Bencze Izabella: Civil szervezetek és az etikai kódex</i>	51
<i>Dr. Bodó Barna: Civilek kisebbségben</i>	71
<i>Dr. Fricz Tamás: A polgár a civil társadalomban és a civil társadalom szerepe a politikai rendszerben</i>	89
Utószó	111
A szerzőkről	113

A kötet megjelenését támogatta:

Nemzeti Együttműködési Alap

Szövetség a Polgári Magyarorszáért Alapítvány

CIVIL ETIKAI KÓDEX

Első kiadás

Kiadta: Méry Ratio Kiadó, 2013

Felelős kiadó: Méry Gábor

A könyvet tervezte: Fodor Tamás

Kiadói koordinátor: Lelkes János

Szerkesztés: Baluc Bt.

Felelős vezető: Németh Miklós Attila

Nyelvileg gondozta: Németh Luca Anna

Nyomta és kötötte: Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen

Felelős vezető: György Géza vezérigazgató

ISBN 978-80-89286-89-8

